

anders tijd heeft gehad. Dit kan bijvoorbeeld worden opgemaakt uit de wijze waarop hij Jean Rou in 1686 laat weten weinig of geen tijd te hebben voor een zekere Mr. de Jaucourt, broer van markies De Villarnou, die zich in Rotterdam graag zou bekwamen in de filosofie. Bayle kan hem in zijn eigen pension geen kamer aanbieden, hoewel hij zich wel bereid verklaart, indien Jaucourt elders in Rotterdam onderdak zou vinden, zich zo nu en dan met deze illustre student over wijsgerige onderwerpen te onderhouden⁴³). Op elegante wijze maakt Bayle er zich aldus van af!

Slechts éénmaal geeft hij in deze periode wat nauwkeuriger informatie over zijn situatie in Rotterdam. Naar aanleiding van het bericht dat zijn in Genève overleden broer daar veel schulden had achtergelaten, liet hij in oktober 1684 aan Jacob Bayle weten dat hij geen mogelijkheid zag de schuldeisers genoegdoening te schenken⁴⁴). Zijn jaartoelage was nog maar steeds 500 gulden en ook de particuliere lessen werden slechts door zeer weinig studenten bezocht. En dat wat hij met zijn *Nouvelles* verdiende had hij hard nodig om de hoge porto-kosten te betalen van zijn correspondentie met geletterden in het buitenland of de boeken, die zijn boekhandelaar hem in rekening bracht. Voorts merkte hij ook in deze brief weer op, dat het leven te Rotterdam zeer duur was. Zijn pensiongeld was inmiddels tot 450 gulden verhoogd. Zijn broer moest zich dan ook realiseren, dat hij er niet de man naar was fortuin te maken: 'Je n'ay nulle industrie, ni savoir faire pour amasser du bien'. Toch klinken Bayles klachten ditmaal niet erg overtuigend. Ook al heeft hij zeker niet op grote voet kunnen leven en heeft hij eerder een sober en werkzaam bestaan geleid, waarin trouwens nauwelijks tijd zou zijn geweest voor grote uitgaven, miserabel kan zijn situatie in 1684 niet meer genoemd worden. Het is dan ook niet onwaarschijnlijk dat Bayle zijn financiële positie in deze brief wat zwarter heeft willen voorstellen dan feitelijk het geval is geweest, om zich aldus te kunnen onttrekken aan de vereffening van de door zijn broer gemaakte schulden. Dat Henri Desbordes hem de boeken heeft laten betalen, die hij voor de *Nouvelles* recenseerde, klinkt in ieder geval niet erg aannemelijk.

In de lente van 1687 wordt Bayle ziek. Zijn krachten lijken voorlopig uitgeput. Alle werkzaamheden, zowel die aan de Illustre School als voor het tijdschrift moeten op dat ogenblik door de filosoof worden gestaakt. Heeft Bayle dan toch roofbouw op zichzelf gepleegd? Ongetwijfeld was het redigeren van een periodiek een slopende bezigheid en Bayle zal vaak tegen de klok hebben moeten